# ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
# YVES BOT
## της 14ης Σεπτεμβρίου 2011 [1]

1. Οι υπό κρίση υποθέσεις παρέχουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να διευκρινίσει τις προϋποθέσεις κτήσεως του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ [2]. Η εν λόγω διάταξη ορίζει ότι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής έχουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτειά του.

2. Στις υποθέσεις της κύριας δίκης, οι προσφεύγοντες, Πολωνοί υπήκοοι, αφίχθησαν στη γερμανική επικράτεια πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Πολωνίας στην Ένωση. Σύμφωνα με διατάξεις του γερμανικού δικαίου, χορηγήθηκε σε όλους άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους. Η άδειά τους διαμονής παρατάθηκε νομίμως για τους ιδίους λόγους.

3. Μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2004/38, οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης ζήτησαν από τις αρμόδιες γερμανικές αρχές τη χορήγηση αδείας μόνιμης διαμονής, υποστηρίζοντας ότι πληρούν τις προϋποθέσεις κτήσεως δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπονται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.

4. Κατόπιν τούτου, το Bundesverwaltungsgericht (ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο) (Γερμανία) διερωτάται εάν οι περίοδοι διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου, περιλαμβανομένων των περιόδων διαμονής που διανύθηκαν πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Πολωνίας στην Ένωση, μπορούν να θεωρηθούν ως περίοδοι νόμιμης διαμονής υπό την έννοια της διατάξεως αυτής και, επομένως, μπορούν να υπολογιστούν στη διαμονή του πολίτη της Ένωσης στο εν λόγω κράτος μέλος για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

5. Με τις παρούσες προτάσεις, θα παραθέσω τους λόγους για τους οποίους φρονώ ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι οι περίοδοι διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου πρέπει να υπολογιστούν στη διαμονή του πολίτη της Ένωσης

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, και —διορθωτικά— ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, και ΕΕ 2005, L 197, σ. 34).

στο εν λόγω κράτος μέλος για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

6. Θα προτείνω, επίσης, στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι τέτοιες περίοδοι διαμονής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην Ένωση πρέπει, και αυτές, να ληφθούν υπόψη για τη θεμελίωση του εν λόγω δικαιώματος.

## I — Το νομικό πλαίσιο

### Α — *Η οδηγία 2004/38*

7. Η οδηγία 2004/38 κωδικοποιεί και απλοποιεί τη νομοθεσία της Ένωσης όσον αφορά το δικαίωμα των πολιτών να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια της Ένωσης. Καθιερώνει σύστημα τριών επιπέδων, καθένα από τα οποία εξαρτάται από τη διάρκεια της διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής.

8. Όσον αφορά το πρώτο επίπεδο, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα έως τρεις μήνες χωρίς κανέναν όρο ή διατύπωση πέραν της απαιτήσεως κατοχής ισχύοντος δελτίου ταυτότητας ή διαβατηρίου.

9. Όσον αφορά το δεύτερο επίπεδο, το οποίο αντιστοιχεί σε διάρκεια διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής άνω των τριών μηνών, ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε ότι η διαμονή αυτή υπόκειται σε ορισμένες προϋποθέσεις.

10. Συγκεκριμένα, το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχεία α΄ έως δ΄, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

α) είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

γ) — έχουν εγγραφεί σε ιδιωτικό ή δημόσιο ίδρυμα, εγκεκριμένο ή χρηματοδοτούμενο από το κράτος μέλος υποδοχής βάσει της νομοθεσίας ή της διοικητικής πρακτικής του, για να παρακολουθήσουν κατά κύριο λόγο σπουδές,

συμπεριλαμβανομένων μαθημάτων επαγγελματικής κατάρτισης, και

— διαθέτουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο κράτος μέλος υποδοχής και βεβαιώνουν την αρμόδια εθνική αρχή, με δήλωση ή με ισοδύναμο μέσο της επιλογής τους, ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, ή

δ) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν πολίτη της Ένωσης που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία α΄, β΄ ή γ΄.»

11. Όσον αφορά το τρίτο επίπεδο, το κεφάλαιο IV της οδηγίας 2004/38, το οποίο αποτελεί αναμφιβόλως ένα από τα πλέον καινοτόμα κεφάλαια της οδηγίας αυτής, καθιερώνει δικαίωμα μόνιμης διαμονής, μη υποκείμενο στις προϋποθέσεις του άρθρου 7 της εν λόγω οδηγίας, υπέρ των πολιτών της Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής [3].

3 — Άρθρο 16, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.

12. Εν τέλει, πρέπει να προστεθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 37 της οδηγίας 2004/38, οι διατάξεις αυτής δεν επηρεάζουν τις καθοριζόμενες από τα κράτη μέλη νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις, οι οποίες είναι, ενδεχομένως, ευνοϊκότερες για τα πρόσωπα που εμπίπτουν στην εν λόγω οδηγία.

Β — *Το εθνικό δίκαιο*

13. Ο νόμος για την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης (Freizügigkeitsgesetz/EU), της 30ής Ιουλίου 2004 [4], μεταφέρει τις διατάξεις της οδηγίας 2004/38 στη γερμανική έννομη τάξη. Μεταξύ άλλων, το άρθρο 2, παράγραφος 1, του FreizügG/EU ορίζει ότι οι πολίτες της Ένωσης που απολαύουν του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας και τα μέλη των οικογενειών τους έχουν δικαίωμα εισόδου και διαμονής εντός της ομοσπονδιακής επικράτειας σύμφωνα με τις διατάξεις του FreizügG/EU.

14. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, του FreizügG/EU, απολαύουν του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, οι πολίτες της Ένωσης που δεν ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 του FreizügG/EU, το οποίο ορίζει ότι οι πολίτες της Ένωσης που δεν ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα, τα μέλη των οικογενειών τους και οι σύντροφοί τους, που συνοδεύουν τον πολίτη της Ένωσης ή τον ακολουθούν

4 — *BGBl.* 2004 I, σ. 1950, όπως τροποποιήθηκε, με τον νόμο της 26ης Φεβρουαρίου 2008 (*BGBl.* 2008 I, σ. 215, στο εξής: FreizügG/EU).

κατόπιν, έχουν το κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του FreizügG/EU δικαίωμα, εάν αυτοί διαθέτουν επαρκή ασφάλιση ασθενείας και επαρκή μέσα διαβιώσεως.

15. Εξάλλου, το άρθρο 4a του FreizügG/EU ορίζει ότι οι πολίτες της Ένωσης, τα μέλη των οικογενειών τους και οι σύντροφοί τους που έχουν νομίμως διαμείνει επί του γερμανικού εδάφους για περίοδο πέντε συνεχών ετών έχουν δικαίωμα εισόδου και διαμονής, ανεξαρτήτως εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 2, παράγραφος 2, του FreizügG/EU.

**II — Τα πραγματικά περιστατικά των διαφορών στις κύριες δίκες**

A — *Στην υπόθεση C-424/10*

16. Η υπόθεση C-424/10 αφορά τον Πολωνό υπήκοο T. Ziolkowski, ο οποίος γεννήθηκε στην Πολωνία το 1977 και εισήλθε με τη μητέρα και τον αδελφό του στη Γερμανία το Σεπτέμβριο του 1989. Ο T. Ziolkowski ακολούθησε στη Γερμανία, μεταξύ άλλων, δευτεροβάθμια προπαρασκευαστική επαγγελματική εκπαίδευση. Το 1994 του χορηγήθηκε απεριόριστη και αορίστου χρόνου άδεια εργασίας. Στη συνέχεια, ο T. Ziolkowski παρακολούθησε επαγγελματική μαθητεία, την οποία διέκοψε. Ακολούθως, επιχείρησε ανεπιτυχώς να ανοίξει επιχείρηση καθαρισμού. Από την ημερομηνία εισόδου του στη γερμανική επικράτεια λαμβάνει επίδομα κοινωνικής προνοίας.

17. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο T. Ziolkowski έλαβε άδεια διαμονής από τον Ιούλιο του 1991 έως τον Απρίλιο του 2006 για ανθρωπιστικούς λόγους.

18. Τον Ιούλιο του 2005, ο T. Ziolkowski ζήτησε την παράταση της αδείας του διαμονής ή την έκδοση βεβαιώσεως σχετικά με το δικαίωμά του διαμονής κατά το δίκαιο της Ένωσης.

19. Τον Οκτώβριο του 2005 το Land Berlin του χορήγησε άδεια διαμονής ισχύουσα έως τον Απρίλιο του 2006 για ανθρωπιστικούς λόγους, επισήμανε δε ότι δεν θα παρατείνει την άδεια διαμονής πέραν του χρόνου αυτού, εάν ο T. Ziolkowski εξακολουθεί να εξαρτάται από τη χρησιμοποίηση δημοσίων πόρων.

20. Με απόφαση της 22ας Μαρτίου 2006, και κατόπιν της υποβολής νέας αιτήσεως εκ μέρους του T. Ziolkowski, το Land Berlin αρνήθηκε τη νέα παράταση της αδείας του διαμονής, με την αιτιολογία ότι αυτός δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του FreizügG/EU, δεδομένου ότι ούτε ήταν εργαζόμενος ούτε μπορούσε να αποδείξει ότι διέθετε επαρκή μέσα διαβιώσεως. Στη συνέχεια, ο T. Ziolkowski ειδοποιήθηκε ότι θα εκδιδόταν απόφαση απελάσεώς του στην Πολωνία. Ο

T. Ziolkowski άσκησε ένσταση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Land Berlin, το οποίο δεν έχει αποφανθεί ακόμη επ' αυτής.

21. Κατόπιν προσφυγής που άσκησε ο T. Ziolkowski, το Verwaltungsgericht (διοικητικό δικαστήριο) δέχθηκε το αίτημά του περί παροχής δικαιώματος μόνιμης διαμονής, με το σκεπτικό ότι το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38 παρέχει το δικαίωμα αυτό σε κάθε πολίτη της Ένωσης ο οποίος έχει διαμείνει νομίμως επί πέντε έτη στο κράτος μέλος υποδοχής, χωρίς να έχει σημασία εάν αυτός διαθέτει επαρκή μέσα διαβιώσεως.

22. Το Land Berlin άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg (διοικητικό εφετείο των ομόσπονδων κρατών του Βερολίνου και του Βρανδεμβούργου), το οποίο, με απόφαση της 28ης Απριλίου 2009, τροποποίησε την εφεσιβληθείσα απόφαση. Κατά το δικαστήριο αυτό, μολονότι ο T. Ziolkowski διαμένει άνω των πέντε ετών εντός της ομοσπονδιακής επικράτειας, εντούτοις νόμιμη είναι μόνον η διαμονή η οποία θεμελιώνεται στο δίκαιο της Ένωσης και σε αυτήν μπορούν να υπολογιστούν μόνον οι χρονικές περίοδοι κατά τις οποίες το κράτος προελεύσεως ήταν μέλος της Ένωσης.

23. Ο T. Ziolkowski άσκησε αναίρεση (Revision) κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ζητώντας να του αναγνωρισθεί δικαίωμα μόνιμης διαμονής.

B — *Στην υπόθεση C-425/10*

24. Η υπόθεση C-425/10 αφορά την Πολωνή υπήκοο B. Szeja, γεννηθείσα το 1960, η οποία εισήλθε στη Γερμανία το 1988, και τα δύο τέκνα της, τα οποία γεννήθηκαν στη γερμανική επικράτεια το 1994 και το 1996. Ο πατέρας τους ζει χωριστά, αλλά ασκεί το δικαίωμα επιμελείας των τέκνων από κοινού με τη μητέρα τους.

25. Η B. Szeja έλαβε άδεια διαμονής από τον Μάιο του 1990 έως τον Οκτώβριο 2005 για ανθρωπιστικούς λόγους. Τα δυο τέκνα έλαβαν άδειες διαμονής που ήταν προσαρμοσμένες στην άδεια διαμονής της μητέρας τους.

26. Τον Αύγουστο του 2005, η B. Szeja και τα τέκνα της ζήτησαν την παράταση της αδείας τους διαμονής ή την έκδοση βεβαιώσεως σχετικά με το δικαίωμά τους διαμονής κατά το δίκαιο της Ένωσης.

27. Με αποφάσεις της 26ης Οκτωβρίου 2005, το Land Berlin απέρριψε τις αιτήσεις αυτές, με την αιτιολογία ότι οι αιτούσες δεν ήταν σε θέση να συντηρήσουν τον εαυτό τους, και απείλησε την B. Szeja και τα τέκνα της με απέλαση στην Πολωνία.

28. Η B. Szeja και τα τέκνα της άσκησαν ενστάσεις κατά των αποφάσεων αυτών, οι οποίες δεν ευδοκίμησαν. Ως εκ τούτου, προσέφυγαν ενώπιον του Verwaltungsgericht, ζητώντας να τους αναγνωρισθεί δικαίωμα μόνιμης διαμονής κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 2004/38. Τον Ιανουάριο του 2007 το εν λόγω δικαστήριο δέχθηκε τις προσφυγές τους, κρίνοντας ότι το άρθρο 16 της εν λόγω

οδηγίας παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης ο οποίος έχει διαμείνει νομίμως επί πέντε έτη στο κράτος μέλος υποδοχής δικαίωμα μόνιμης διαμονής, χωρίς να έχει σημασία εάν αυτός διαθέτει επαρκή μέσα διαβιώσεως.

29. Το Land Berlin άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg, το οποίο τροποποίησε την εφεσιβληθείσα απόφαση με απόφαση της 28ης Απριλίου 2009.

30. Η B. Szeja και τα τέκνα της άσκησαν αναίρεση (Revision) κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Bundesverwaltungsgericht.

31. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι, κατόπιν αιτήματος υποβληθέντος με πρωτοβουλία του κοινοβουλίου του Βερολίνου, το Νοέμβριο του 2006 χορηγήθηκαν στην B. Szeja και στα τέκνα της άδειες διαμονής ορισμένου χρόνου για ανθρωπιστικούς λόγους, οι οποίες έκτοτε παρατείνονται εκάστοτε για έξι μήνες.

## III — Τα προδικαστικά ερωτήματα

32. Το Bundesverwaltungsgericht έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38. Επομένως, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2004/38/[…] την έννοια ότι απονέμει δικαίωμα μόνιμης διαμονής εντός κράτους μέλους σε πολίτη της […] Ένωσης ο οποίος διέμενε νομίμως στο εν λόγω κράτος μέλος άνω των πέντε ετών μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου, πλην όμως κατά το χρονικό αυτό διάστημα δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, παράγραφος 1, της [εν λόγω] οδηγίας […];

2) Πρέπει να υπολογιστούν στη νόμιμη διαμονή υπό την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38/[…] επίσης οι περίοδοι διαμονής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε στο κράτος μέλος υποδοχής πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην […] Ένωση; »

## IV — Ανάλυση

33. Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί εάν το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι οι περίοδοι διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής οι οποίες συμπληρώθηκαν μόνο

βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου μπορούν να υπολογιστούν στη διαμονή του πολίτη της Ένωσης στο εν λόγω κράτος μέλος για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

34. Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν τέτοιες περίοδοι διαμονής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην Ένωση πρέπει επίσης να υπολογιστούν στη διαμονή του για τη θεμελίωση του δικαιώματος αυτού.

Α — *Επί του ζητήματος εάν οι περίοδοι διαμονής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου του κράτους μέλους υποδοχής λαμβάνονται υπόψη για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής*

35. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 ορίζει ότι η κτήση δικαιώματος διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών εξαρτάται από την τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων. Για να απολαύει του δικαιώματος αυτού ο πολίτης της Ένωσης πρέπει, μεταξύ άλλων, να είναι μισθωτός ή μη μισθωτός στο κράτος μέλος υποδοχής ή να διαθέτει επαρκείς πόρους για τον εαυτό του και τα μέλη της οικογενείας του, ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του οικείου κράτους, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο εν λόγω κράτος.

36. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί εάν, για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής, ο πολίτης της Ένωσης πρέπει, κατά τη διάρκεια της συνεχούς διαμονής πέντε ετών που απαιτείται να συμπληρωθεί πριν από την κτήση του δικαιώματος αυτού, να πληρούσε μία από τις προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, ή εάν αρκεί, κατά τη διάρκεια της πενταετίας, η διαμονή του να ήταν νόμιμη σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.

37. Η Γερμανική Κυβέρνηση, η Ιρλανδία, η Ελληνική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζουν ότι οι πολίτες της Ένωσης μπορούν να αποκτήσουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής μόνον εάν έχουν διαμείνει στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών και, κατά τη διάρκεια της πενταετίας, πληρούσαν τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38. Άλλως ειπείν, διατείνονται ότι η διαμονή πολίτη της Ένωσης στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους η οποία δεν πληροί τις εν λόγω προϋποθέσεις δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «νόμιμη διαμονή» υπό την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.

38. Οι κυβερνήσεις αυτές και η Επιτροπή προβάλλουν, ιδίως, το γεγονός ότι η δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι «[…] ενδείκνυται να καθιερωθεί δικαίωμα μόνιμης διαμονής για όλους τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους, που έχουν διαμείνει στο κράτος μέλος υποδοχής, *τηρουμένων των*

*όρων που ορίζονται στην παρούσα οδηγία* [5], επί ένα συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών και δεν έχει ληφθεί κατά αυτών μέτρο απέλασης». Κατ' αυτούς, η φράση «τηρουμένων των όρων που ορίζονται στην παρούσα οδηγία» αναφέρεται στις προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και καταδεικνύει ότι αυτές πρέπει να συντρέχουν στο πρόσωπο του πολίτη της Ένωσης για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

39. Δεν συμμερίζομαι αυτή την άποψη.

40. Το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί επί του περιεχομένου του άρθρου 16, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και ιδίως επί της έννοιας της «*νόμιμης διαμονής* [6] στο κράτος μέλος υποδοχής».

41. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2010, Lassal [7], το Δικαστήριο έκρινε ότι περίοδοι συνεχούς διαμονής πέντε ετών που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2004/38, σύμφωνα με τις ισχύουσες πριν από την ημερομηνία αυτή νομοθετικές διατάξεις της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

42. Πλέον προσφάτως, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, Dias [8], το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί εάν οι περίοδοι διαμονής πολίτη της Ένωσης εντός του κράτους μέλους υποδοχής που συμπληρώνονται μόνο βάσει αδείας διαμονής που έχει νομίμως χορηγηθεί δυνάμει της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ [9] και ενώ ο δικαιούχος της αδείας αυτής δεν πληροί τις προϋποθέσεις κτήσεως οποιουδήποτε δικαιώματος διαμονής μπορούν να λογίζονται ως νομίμως συμπληρωθείσες όσον αφορά την κτήση δικαιώματος μόνιμης διαμονής βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38.

43. Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διαμονή στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής η οποία συμπληρώθηκε μόνο βάσει αδείας διαμονής που χορηγήθηκε νομίμως δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, χωρίς όμως ο πολίτης της Ένωσης να πληροί τις προϋποθέσεις για την παροχή δικαιώματος διαμονής, δεν μπορεί να λογίζεται ως «νόμιμη» και, επομένως, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη όσον αφορά την κτήση δικαιώματος μόνιμης διαμονής [10].

44. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η άδεια διαμονής που χορηγήθηκε στη M. Dias είχε μόνο δηλωτικό χαρακτήρα και δεν παρείχε δικαιώματα [11]. Καθόσον αυτή η άδεια διαμονής δεν μπορούσε να δημιουργήσει δικαιώματα υπέρ του κατόχου της, ιδίως δε δικαίωμα διαμονής, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι περίοδοι διαμονής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει τέτοιας αδείας διαμονής δεν

5 — Η υπογράμμιση δική μας.
6 — Όπ.π.
7 — C-162/09, Συλλογή 2010, σ. I-9217.
8 — C-325/09, Συλλογή 2011, σ. I-6387.
9 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των εργαζομένων των κρατών μελών και των οικογενειών τους στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ L 257, σ. 13).
10 — Προπαρατεθείσα απόφαση Dias (σκέψη 55).
11 — Όπ.π. (σκέψεις 48 έως 52).

μπορούν να ληφθούν υπόψη για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

45. Οι προπαρατεθείσες αποφάσεις Lassal και Dias δεν δίνουν απάντηση στο ερώτημα εάν οι περίοδοι διαμονής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής. Συγκεκριμένα, στις υπό κρίση υποθέσεις δεν αμφισβητείται ότι η διαμονή εντός του κράτους μέλους υποδοχής στηριζόταν σε δικαίωμα αναγνωρισμένο από το εθνικό δίκαιο. Το αμφισβητούμενο νομικό ζήτημα είναι εάν οι οικείες περίοδοι διαμονής που συμπληρώθηκαν νομίμως σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο μπορούν να ληφθούν υπόψη βάσει του δικαίου της Ένωσης, αφότου το δίκαιο αυτό αντικαταστήσει τις προϋφιστάμενες ρυθμίσεις, είτε αυτές είχαν τη μορφή κανόνων της Ένωσης είτε εθνικών κανόνων συμβατών προς το δίκαιο της Ένωσης όπως ίσχυε έως τότε, με μια νέα κοινή νομοθεσία.

46. Συναφώς, σημειώνεται, πρώτον, ότι η ίδια η οδηγία 2004/38 ορίζει, στο άρθρο 37, ότι οι διατάξεις της δεν επηρεάζουν τις ευνοϊκότερες εθνικές διατάξεις.

47. Τέτοια περίπτωση συνιστά αναμφιβόλως η παροχή δικαιώματος διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, χωρίς να ληφθούν υπόψη τα μέσα διαβιώσεως του ενδιαφερομένου.

48. Φρονώ, επομένως, ότι, καθόσον η οδηγία 2004/38 παρέχει τη διευκρίνιση αυτή, χωρίς να αναφέρει ότι οι ευνοϊκότερες εθνικές διατάξεις αποκλείονται από το μηχανισμό παροχής δικαιώματος μόνιμης διαμονής, στην πραγματικότητα, συνεπάγεται εμμέσως, πλην σαφώς, ότι οι ευνοϊκότερες εθνικές διατάξεις έχουν εφαρμογή στο πλαίσιο του εν λόγω μηχανισμού.

49. Ποια θα ήταν η χρησιμότητα του άρθρου 37 της οδηγίας αυτής εάν γινόταν δεκτή η αντίθετη άποψη; Το άρθρο αυτό περιελήφθηκε στην οδηγία για την εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού, ο οποίος πρέπει να συνάδει προς εκείνον της οδηγίας, όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω.

50. Δεύτερον επισημαίνεται, ειδικότερα, ότι, όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Lassal, λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου και των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 2004/38, οι διατάξεις της δεν πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά και, εν πάση περιπτώσει, κατά τρόπο που να τις καθιστά άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας [12]. Όμως είναι αναμφίβολο ότι ο σκοπός της οδηγίας αυτής, όπως αυτός εκφράζεται, μεταξύ άλλων, με την τρίτη και τη δέκατη έβδομη αιτιολογική της σκέψη, είναι η καθιέρωση συστήματος προσανατολισμένου στην προαγωγή της κοινωνικής συνοχής, για την οποία, όπως καθίσταται εμφανές εν προκειμένω, το δικαίωμα μόνιμης διαμονής αποτελεί κρίσιμο παράγοντα, καθόσον αποτελεί στοιχείο της ιθαγένειας της Ένωσης, η οποία θα πρέπει να είναι «το θεμελιώδες καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών όταν ασκούν το δικαίωμά τους της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής» [13].

12 — Όπ.π. (σκέψη 31).

13 — Βλ. τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/38.

51. Ο νομοθέτης της Ένωσης επιδιώκει οι πολίτες της Ένωσης που πληρούν τις προϋποθέσεις κτήσεως του δικαιώματος μόνιμης διαμονής να απολαύουν σχεδόν απολύτως ίσης μεταχειρίσεως με τους ημεδαπούς [14]. Στηρίζεται στην παραδοχή ότι, έπειτα από μια αρκούντως παρατεταμένη περίοδο διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής, ο πολίτης της Ένωσης έχει αναπτύξει στενούς δεσμούς με το εν λόγω κράτος και αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέλος της κοινωνίας αυτού [15].

52. Η διάρκεια της διαμονής του πολίτη της Ένωσης στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής υποδηλώνει ορισμένου βαθμού ενσωμάτωση στο κράτος αυτό. Όσο πιο μακρά είναι η περίοδος διαμονής στην επικράτεια του εν λόγω κράτους, τόσο πιο στενοί θεωρούνται οι δεσμοί που έχουν αναπτυχθεί με το κράτος αυτό και τόσο μεγαλύτερος τείνει να είναι ο βαθμός ενσωματώσεως σε αυτό, ώσπου ο πολίτης αισθάνεται ότι εξομοιώνεται προς τους ημεδαπούς και ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέλος της κοινωνίας του κράτους μέλους υποδοχής. Κατά τη γνώμη μου, τούτο συμβαίνει αναμφιβόλως στην περίπτωση που οι δεσμοί μεταξύ του ατόμου και του κράτους μέλους συνάπτονται στο πλαίσιο σχέσεων ανθρωπιστικής αλληλεγγύης.

53. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Dias, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η ενσωμάτωση, που είναι το στοιχείο το οποίο πρυτανεύει όσον αφορά την κτήση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής που προβλέπει το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, στηρίζεται όχι μόνο σε γεωγραφικά ή χρονικά κριτήρια, αλλά επίσης σε κριτήρια ποιοτικά, που σχετίζονται με τον βαθμό της ενσωματώσεως του ενδιαφερομένου στο κράτος μέλος υποδοχής [16].

54. Κατά τη γνώμη μου, και όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας J. Kokott στο σημείο 52 των προτάσεων που ανέπτυξε στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση McCarthy [17], ο βαθμός ενσωματώσεως ενός πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής δεν επηρεάζεται από το εάν το δικαίωμά του διαμονής θεμελιώνεται στο δίκαιο της Ένωσης ή στο εθνικό δίκαιο.

55. Προσθέτω ότι, κατά την άποψή μου, ο βαθμός ενσωματώσεως δεν εξαρτάται ούτε από την περιουσιακή κατάσταση του πολίτη της Ένωσης, ανεξαρτήτως εάν αυτή έχει ή όχι προσωρινό χαρακτήρα, στον βαθμό που η κατάσταση αυτή ελήφθη υπόψη και αποτέλεσε αντικείμενο διαχειρίσεως από το κράτος μέλος υποδοχής επί χρονικό διάστημα του οποίου η διάρκεια, η οποία υπερέβη την ελάχιστη διάρκεια που απαιτεί η οδηγία 2004/38, καταδεικνύει σαφώς την ύπαρξη κοινωνικής συνοχής.

56. Εάν ληφθεί ως σημείο αναφοράς η κατάσταση ενός πολίτη της Ένωσης, επί

14 — Βλ. πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών [COM(2001) 257 τελικό, σ. 3].

15 — Όπ.π. (σ. 18).

16 — Βλ. σκέψη 64.

17 — Απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, C-434/09 (Συλλογή 2011, σ. I-3375).

παραδείγματι Γάλλου, ο οποίος απέκτησε δικαίωμα μόνιμης διαμονής βάσει του δικαίου της Ένωσης, έχει εγκατασταθεί στη γερμανική επικράτεια από την ηλικία των 12 ετών, έχει δημιουργήσει εκεί οικογένεια και έχει περιέλθει σε κατάσταση ανεργίας υπό τις ίδιες περιστάσεις με αυτές των υπό κρίση υποθέσεων, δεν αντιλαμβάνομαι κατά τι ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης έχει ενσωματωθεί στο γερμανικό κράτος σε μεγαλύτερο βαθμό από τον T. Ziolkowski, ο οποίος εισήλθε στη γερμανική επικράτεια επίσης στην ηλικία των 12 ετών, ακολούθησε εκεί τμήμα της σχολικής του εκπαιδεύσεως και έχει πλέον αποκτήσει τέκνο το οποίο έχει τη γερμανική υπηκοότητα, ή από την B. Szeja, η οποία διαμένει άνω των είκοσι ετών στην εν λόγω επικράτεια, όπου έχουν γεννηθεί και διαβιούν ανέκαθεν τα τέκνα της.

57. Εάν εισαγόταν, εν προκειμένω, διάκριση μεταξύ των περιπτώσεων αυτών, τούτο θα ισοδυναμούσε με το να θεωρηθεί ότι ορισμένοι πολίτες της Ένωσης δεν είναι πλήρεις πολίτες της Ένωσης, για τον μοναδικό λόγο ότι εισήλθαν στο κράτος μέλος υποδοχής πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς τους στην Ένωση και μολονότι η είσοδός τους επετράπη για ανθρωπιστικούς λόγους, ήτοι υπό ευνοϊκότερες προϋποθέσεις, οι οποίες όμως σύμφωνα με την οδηγία 2004/38 δεν αντιβαίνουν σε αυτή. Ασφαλώς, η εκτίμησή μου θα ήταν εντελώς διαφορετική, εάν ο ενδιαφερόμενος διέμενε παρανόμως στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής, πράγμα που δεν συμβαίνει στις υπό κρίση υποθέσεις.

58. Εν τέλει, στο παρόν στάδιο, κρίνω σκόπιμο να εξετασθεί εκ νέου το άρθρο 37 της οδηγίας 2004/38. Συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό δημιουργεί νέο δικαίωμα μόνιμης διαμονής, το οποίο δεν προβλεπόταν στα προγενέστερα νομοθετήματα. Προβαίνει, επομένως, στην αναμόρφωση του προϋφιστάμενου συστήματος και την αντικατάστασή του με ένα ενιαίο νομοθέτημα, προκειμένου να δημιουργήσει ένα μοναδικό καθεστώς, του οποίου τον σκοπό υπέμνησα ανωτέρω. Ως εκ τούτου, η οδηγία 2004/38 θέτει τους κανόνες που πρέπει να εφαρμόζονται από τα κράτη μέλη, οι οποίοι, εφόσον τηρούνται, διασφαλίζουν ότι αυτά δεν μπορούν να αντιταχθούν στην αναγνώριση δικαιώματος μόνιμης διαμονής. Εξάλλου, και λαμβανομένου υπόψη του επιδιωκόμενου σκοπού, η οδηγία αυτή, με το άρθρο της 37 που περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο VII το οποίο περιέχει τις μεταβατικές διατάξεις, δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν ευνοϊκότερους εθνικούς κανόνες, ικανούς να επιταχύνουν τη διαδικασία ενσωματώσεως και να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή. Φρονώ, επομένως, ότι το περιεχόμενο και ο σκοπός του εν λόγω άρθρου είναι σαφώς συμβατά, στο πλαίσιο της αναλύσεως που προτείνω, προς τον σκοπό της εν λόγω οδηγίας.

59. Κατά συνέπεια, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2044/38 έχει την έννοια ότι οι περίοδοι διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου πρέπει να υπολογιστούν στη διαμονή του πολίτη της Ένωσης στο εν λόγω κράτος μέλος για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

Β — *Επί του ζητήματος εάν οι περίοδοι διαμονής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην Ένωση λαμβάνονται υπόψη για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής*

60. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί, επίσης, να διευκρινισθεί εάν οι περίοδοι διαμονής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε στο κράτος μέλος υποδοχής πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην Ένωση πρέπει να υπολογιστούν στη διαμονή του για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

61. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Lassal, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η λήψη υπόψη των περιόδων διαμονής που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2004/38 δεν έχει ως συνέπεια να προσδοθεί αναδρομικό αποτέλεσμα στο άρθρο 16 της οδηγίας αυτής, αλλά την εξασφάλιση αναδρομικού αποτελέσματος σε καταστάσεις οι οποίες δημιουργήθηκαν πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας [18].

62. Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθύμισε, συναφώς, ότι οι διατάξεις περί ιθαγενείας της Ένωσης έχουν εφαρμογή από της ενάρξεως ισχύος τους και, συνεπώς, πρέπει να θεωρηθεί ότι πρέπει να έχουν εφαρμογή επί των ενεστώτων αποτελεσμάτων καταστάσεων που δημιουργήθηκαν προηγουμένως [19].

63. Αυτό είναι, εξάλλου, το συμπέρασμα που συνάγεται από την έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, της 10ης Δεκεμβρίου 2008, για την εφαρμογή της οδηγίας 2004/38 [20]. Από το περιεχόμενο της εν λόγω εκθέσεως προκύπτει ότι οι περίοδοι διαμονής που διήνυσαν οι πολίτες της Ένωσης πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς τους στην Ένωση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από το κράτος μέλος υποδοχής [21]. Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι, καθόσον η ίδια η οδηγία ορίζει ότι δεν αντίκειται σε ευνοϊκότερες εθνικές διατάξεις, ουδείς λόγος συντρέχει οι διατάξεις αυτές να μην παράγουν τα αποτελέσματά τους εν προκειμένω.

64. Συνεπώς, φρονώ ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 έχει την έννοια ότι οι περίοδοι διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου και πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην Ένωση πρέπει να υπολογιστούν στη διαμονή του στο κράτος μέλος υποδοχής για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής.

18 — Σκέψη 38.

19 — Σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία. Βλ. επίσης, συναφώς, απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2000, C-195/98, Österreichischer Gewerkschaftsbund (Συλλογή 2000, σ. I-10497), με την οποία το Δικαστήριο δέχθηκε ότι τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να λαμβάνουν υπόψη, για τον υπολογισμό των αποδοχών του επί συμβάσει διδακτικού και βοηθητικού προσωπικού, τις περιόδους απασχολήσεως του εν λόγω προσωπικού που συμπληρώθηκαν πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ένωση (σκέψεις 52 έως 56).

20 — COM(2008) 840 τελικό.

21 — Βλ. σ. 8.

## V — Πρόταση

65. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που υπέβαλε το Bundesverwaltungsgericht ως εξής:

«Το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, έχει την έννοια ότι:

— οι περίοδοι διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής που συμπληρώθηκαν μόνο βάσει διατάξεων εθνικού δικαίου πρέπει να υπολογιστούν στη διαμονή του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο εν λόγω κράτος μέλος για τη θεμελίωση δικαιώματος μόνιμης διαμονής,

— τέτοιες περίοδοι διαμονής τις οποίες ο πολίτης της Ένωσης διήνυσε πριν από την προσχώρηση του κράτους προελεύσεώς του στην Ένωση πρέπει επίσης να υπολογιστούν στη διαμονή του για τη θεμελίωση του δικαιώματος αυτού.»